

A' VADÁSZLAK¹

I.

Az időben, midőn az ifju Andaházi élt, ez ország' emberei közt nem volt olly sok ábrándozó és érzegős, mint ma. Az emberek ugyan – még gyermekkoromban hallottam ezt – mindenha és mindenütt csontbul² és húsból³ alkotvák; következöleg, több vagy kevesebb⁴ 5 különsséggel, ugyanazon indulatok⁵ és szenvedelmek' rabjai: de lehet e tagadni, hogy bizonyos korban, bizonyos indulat és szenvedelem, valamint vélemény és ruha, nagyobb kiterjedéssel uralkodik, mint egyébkor?

Ha valaki, mikint⁶ Andaházi és egykorú az iskolában Ovid mellett⁷ lett nő fel; 's iskolán kívül, szép literaturai olvasása a' két Gyöngyösi⁸ verseibül, tudományos könyvtára pedig Verböczi⁹ és Husztiból¹⁰ áll: bizony mesterkélt ábrándozás és érzegés nehezen fog benne támadni; 's ha csakugyan ábrándozik és érzeleg, az anyagnak nem kis mértékben kell szíve' fenekén eredetileg találtatnia.

15 Andaházi természetül¹¹ nem vala vídám; de komolysága melegséggel párosult; 's így érzelmei, gondolatai¹² és tettei, a' mindennapi hideg emberekéitül¹³ gyakran különböztek. Társai rosz mulatónak tarták őt; mert náluk részvevő keblet nem találván,¹⁴ örömet vonult magányba; 's¹⁵ ki nem tudja, hogy magányosság, meleg keblü¹⁶ embernél, a' képzelődést és érzékenykedést elősegíti? Némi parányi történet – e' jelen elbeszélés' tárgya – sokat tön¹⁷ a dologhoz.

II.

Tudnotok kell: miképen hösünk, atyja' kivánságra, ügyézi pályára készült; 's Pesten a' Curia teremeibe járogatott.

Dunaparton akkor egy csudálatos épület áll vala, mit az ember 25 mindennek inkább gondolhatott, mint¹⁸ annak a' mi volt; 's ez épületben a' német Thalia üte föl¹⁹ sátorát. Az ember, míg ifjú, sokat

tesz, mit apjátul²⁰ soha nem látott; azért Andaházinak kedve jött, egyszer életében színész²¹ mutatványt is láthatni. Ott üle tehát; 's a' mint pillantásai a' félsetét veremben ide 's tova keringenek, ime egy pár közelget, 's nézőnk mellett hallgatva helyet foglal. Idős férjfi volt 5 az egyik, a' másik pedig fiatal, szép leány; és – mint egyszerre kitálhatjátok – ez utóbbik nyeré meg az ifjú úr' egész figyelmét.

Föllebbent²² a' kárpit; a' sokaság szemeit a' szín felé fordítá. Kettő volt, kik az előadásra ügyelni teljességgel nem látszottak: Andaházi és szomszédnéja. Amaz lélekelmerüléssel vizsgálta emezt: 10 de ez, fájdalom! őt észre nem látszott venni; arczvonásain várakozási nyugtalanság uralkodott; 's tekintetei a' sokaságot, valakit keresve, futkosták be. Az észre nem vett szomszéd mind ezt jól látá, mert bizonyos esetben az emberfaj' szemei igen élesek; és nem lehetne megmondani: ekkor viselt e keblében nagyobb zajt, vagy akkor, midőn a' lány²³ arczvonásai egyszerre más helyzetet váltának, 's szemei bizonyos helyre szögezve nyúgottak meg? Ki az, ki ilyenkor nem érzett volna vágyat, felkeresni a pontot, hol olly hodító tekintet nyugvásra lelt? Ezt érzett a' mi emberünk is.

A' parterre nem sűrűn volt megrakva; 's a' kevesek közt hamar 20 szembe tűnt egy, a' bejövetel felül épen akkor előre lépett²⁴ nyúlánk termetű férjfiu, ki a' hangászkar' háta mögett,²⁵ a' színnek féloldalt fordulva, megállott. Homlokán gond ült; szemei lángoltak; arcza nem kellem nélkül; de ajkai körül bizonyos keserű vonás vala észrevehető. Közte 's a' leány közt szembeszéd látszott szövődni.

25 Andaházi kedvetlenné lön.²⁶ Félboshúsan tekintett körül; 's ime²⁷ egyetlen egy fejecske sem mutatkozott, melyet ezen, minden környülmények²⁸ szerint, már elfoglalthoz távolul²⁹ is tudott volna hasonlítani. És nem szerencsétlenség e, ha valaki az egyetlen egyet fölleli,³⁰ de azon bizonyossággal,³¹ hogy azt birni nem fogja? Mit 30 tegyen? Szemet hunyni illy szomszédságban, óriási erőt kíván. Szemnyitva pedig tantaluszi szomjat szenvedni, az még is embertelen gyötrellem. Az ifjú legokosabban választá: fölkele,³² 's ment.

Az egész román³³ ez úttal eddig volt. – Andaházi a' leánykát többé nem látta; 's bár emlékezetébül³⁴ sokáig ki nem vetheté; bár ma- 35 gányába inkább inkább³⁵ vonulva, magát édeskeserű álmodozásba

merítgeté: egyszer csak ébredni kellett; 's ki nem tudja, hogy az ember, hetek és hónapok mulva, a' halálon kívül, minden más álombul³⁵ föl³⁶ szokott ébredni?

III.

Képzeljétek szép sikságot,³⁷ a' sikság³⁸ fölött³⁹ halmokat, 's túl⁴⁰ azokon magas hegyeket. Hegyekbül⁴¹ a' halmok mellett patak ömlött ki a' sikságra;⁴² 's e' patak' hoszában épült a' falucska, hova most a' történet' játékszine általtétetik. Országút nem vala közel; azért a' félre fekvő hely' közbirtokosai közül, eddig egy sem választá itt lakást: de az ifjú⁴³ Andaházinak tetszett a' vidék; 's mihelyt Pest-ről,⁴⁴ mint hités ügyész, haza érkezett, 's a' főispány által tisztí al-ügyésszé⁴⁵ kineveztetett, atyja engedelmével, új gazdaságát ide plántálá.

Középen kémény, jobb felül⁴⁶ két egybe nyíló⁴⁷ szobácska, bal felül⁴⁸ még egy szoba és kamara, az egész fatornácczal övezve: 15 ilyen vala a' ház, melyet az öreg urak, őseiktől⁴⁹ vett építési⁵⁰ rend szerint, saját erdejökbül,⁵¹ molnárjok által, költség nélkül összevágattak.⁵² Általellenben cselédház és hosszú⁵³ ol nyult el, háta mögött⁵⁴ tágas akollal; mindezeket nagy kiterjedésű szilvás ölelte körül; 's ennek elején állott a' csűr, a' többi épületekkel ugyanazon 20 művésztől⁵⁵ alkotva. Meg kell vallani: e' leírás, senkiben sem fogja valami tündérlak' képzeletét fölébresztteni;⁵⁶ de nem is e' leírt ragyogványok tevék a' falucskát kedvessé. A' faluvégen főlemelkedő,⁵⁷ szőlővel gazdag halmok, 's túl azokon az erdővel borított bérz valának tulajdonképen, mik a' szemet magokra vonták.

25 Hősünk e' napokban érkezett meg; 's idejét, a parányi lak' elrendelésén kívül, földének és szőlőjének megtekintésével töltötte. Most az erdő jött sorba.⁵⁸ A' béresgazda, 's egy régi jobbágy, egyszersmind kerülő, kísérek urokat gazdai vándorlásában. Vállaikon egy egy puszka lógott; nyomukban egy vizsla járt.

30 Meleg volt a' nap; a' bérz meredek; tikkadást okozott a' fáradtságos út. Fölülről⁵⁹ tekergőzött egy ösvény lefelé; 's a' hegyoldalban kiálló csúcshoz vezetett, mely százados cser által árnyékoztaték be.

Urfink ennek hűsébe vetette magát. „Mi szívemelő tekintet!” gondolá magában – mert szavakkal kissé fősvény volt – a' mint fekvésébül⁶⁰ szélyel⁶¹ pillantott; 's szemei bérzen és síkon váltva nyugodtanak. A' csúcs alatt, hol hevert,⁶² keskeny völgy nyúla el; rajta zúgott vég- 5 gig a' faluhoz siető folyam. Ide nézett le; 's a' vízmentén lefelé, a' völgynyílásnál, mindjárt a' hegy' tövéhez ereszkedett erdő alatt, magányos, de vonzó helyzetben láta egy házacskát, távol a' helység- 63 től,⁶³ néhány gyümölcsfákkal körülvéve.

A' falu több évek előtt tiszta birtok volt; 's az egyedüli birtokos' 10 idejében, az említett házacskát uradalmi vadász lakta. Nem, mintha az erdő szabályozás alatt lett volna; hanem hogy legyen, ki makkoláskor, a' váltóra fogadott sertés' számára fölvigyázzon,⁶⁴ 's az urasági konyha' kedvéért olykor olykor egy két vadat ledurrantson. Később' az örökösek a' birtokot megoszták; 's minthogy, okosko- 15 dásuk⁶⁵ szerint, az erdőt vadász, erdősz, vagy Isten⁶⁶ tudja mi minden nélkül is könnyű tüzre hordani: a' költségbe kerülő hivatal szükségtelennek nyilvánított; 's a' lak osztály alá jutván, mostani birtokosa által évenkénti⁶⁷ bérért szokott kiadatni.

„Ki lakik amaz erdőszéli házban?” Megszólalt végre Andaházi.

20 „Amott a'⁶⁸ vadászházban?” így⁶⁹ felelt a' gazda. „Jaj, Tens⁷⁰ urfi, ki tudná azt?”

„Valami jöttmentek” befejezé a' kerülő.

Az urfi, tovább tudakozásra⁷¹ nem mutatott kedvet; kipihent, és kíséretével a' völgynek vevé útját.

IV.

25 Nehány hónappal előbb, bizonyos idegen tévedt a'⁷² vidékre. Ki volt, 's mit akart? azt a' falusiaknak el nem mondá; 's ezek minden újságkivánásuk mellett is, fejeiket nem nagyon törték miatta. A' do- log veleje csak ez: az idegen csak hamar eltűnt, de eltűnte után a'⁷³ vadászház' akkori lakója kiköltözött; 's helyét az idegennel⁷⁴ jött, 's 30 itt maradt cseléd foglalta el. Idős vala, komor, és magánykodó; ki a' faluba soha sem jött; a' lakosok' nyelvét rosszul beszélte; néha néha

a' három órányi távolságban⁷⁵ fekvő kis városig ment; 's a' postánál levél után tudakolódtott.

Az idő eljárt; 's bizonyos nap óta az erdőre járogató lakosok, a' komor vén emberen kívül két leányt vagy asszonyt – mit tudták ők? –
5 vettek észre. Egyik néhány évvel idősbnek látszék, másik fiatal és szép vala; 's amaz ennek szolgálatára látszott rendelve. A' szépet előbb ritkán lehele künn⁷⁶ látni; majd egész hetekig nem vala látható; 's csak a' közelebbi napokban kezdett ismét mutatkozni. Az egész háznép, mindenektől⁷⁷ elszigetelve élt.

10 Ki az, kinek újságvágyát ennyi rejtély ne ingerlené? A' mi falunk' asszonyai⁷⁸ épen olly alkalmatosak valának hirt szomjúzni 's terjgetni, és titkot találgatni: mint akármelly kis és nagy városi asszonyok. Vizsgálódtak tehát, tudakolódtak, 's találgattak.

Egyik a' bérczen keresztülvívó ösvényen jött haza a' városbul;⁷⁹
15 's alkonyodatkor a' vadászház' kertecskéjében látta a' fiatal ismeretlent; és nyakán olly szép kendő, arcza pedig olly halvány volt!

Másiknak fia, az elveszett tinó után az erdőnek indult; és már nagy éjjel volt, hogy a' vadászház mellett elment; 's ott mégis világ égett; aztán valami sírást is hallott.

20 Harmadik is hallott az éjjeli világról;⁸⁰ de az csak a' pitvarajtó fölötti⁸¹ kis ablakon látszik; a' többi ablak, mind a' két szobában, fatáblákkal van bezárva.

„Nem jófélék!” monda a' negyedik.

„Igen bizony!” közbe szólt az ötödik. „Hiszen⁸² a' ménespásztor
25 látta, hogy a' mult héten, éjelenkint, valami lóhátas ember ment hozzájuk” –

„Sírást⁸³ mondott kend az előbb?” ezt kérde a' hatodik.

„No, no, gyermeksírást!” magyarázá a' hetedik.

„De miért rejtőznek?”⁸⁴ tünődék a' nyolczadik.

30 Fölszóalt⁸⁵ a kilenczedik: „meglássa ketek, titok van a' dologban!” És ebben mindnyájan megállapodtak.

V.

Alkonyra hanyatlott a' nap; Andaházi és kísérete, a' völgy' hoszán a' falu felé haladt.

„Tens urfi! amoda a' patakkanyarúlaton, a' sásasban vadkacsa van.” Így bontá meg a' csendet a' kerülő.

5 Az intés használt; az egész társaság a' sásasnak vevé útát;⁸⁶ a' puskák kézben valának. A' part fölött,⁸⁷ a' vadászházi kertecske' végében domb emelkedék; 's a' dombon magányosan⁸⁸ ült valaki, az emberek' azon osztályából,⁸⁹ melyet vers és romániróink szép nemnek, a' falu' lakói pedig fehér népek hívnak.⁹⁰ Körüle zöld gyepek és virágok, lábainál a' sásason keresztül csörgő viz, fölötté⁹¹ a' magányos lak, 's mind ezek az épen lemenő nap' sugáraitól⁹² bájvilágítással⁹³ elöntve: úgy üle ott, mint márványbul⁹⁴ gyönyörűen dolgozott Niobe, mit a' gazdag birtokos, kerte' legszebb részében tétetett le. Mert szép vala az ülő, és halavány arczvonásain mély, de szelid
15 fájdalom borult el. Darab ideig mozdulatlan maradt; majd kezére tekintett, és újárul⁹⁵ gyűrűt vona le, 's annak vagy szemléletével, vagy talán törlöngetésével foglalatoskodék; de a' közelgő kacsa vadászokat észre venni nem látszott.

„Amott van!” suttogá a' gazda. Ő tudniillik a' vízben úszó kacsát
20 értette. A' kerülő neki készíté magát; a' vizsla előre nyújtá fejét; Andaházinak pedig szemei és gondolatai a' dombfölötti Szépen⁹⁶ merengnek vala. Most a' kacsa föltreppen,⁹⁷ a' puska dörökdül, a' szegény madár épen az ülő leány mellett zuhan le; 's a' vizsla mohón ugrik reá. Szépünk, andalgásibul véletlenül fölveretve,⁹⁸ összeretten;
25 fölkel,⁹⁹ 's egy kissé hirtelen lépven előre, megtántorodik; Andaházi látja; szélgyorsasággal ott terem; és azon pillanatban a' játékszíni, emlékezetes szomszédné karjai között fekszik.

VI.

Ég és föld előtt¹⁰⁰ tudva lehet, hogy én az illy dolgokban nagy ismerettel nem bírok;¹⁰¹ mégis azt hiszem: kell valami különbségnek
30 lenni, ha a' leány készakarva dől a' legény' karjába; vagy ha

egyébkint is eső félben lévén, csak azért hanyatlik oda, mert a' kart a' földnél közelebb érte. Az elsőbb esetben legalább nem fejtené ki magát olly gyorsan, mint most az ismeretlen tevé. Halvány arczán gyöngye pirulat terjedt el; 's a' mint urfink által nem épen a' legbátrabb ékesszólással üdvözöltetnék: egy oldalpillantást vetett a' ház felé, a' mi, figyelmes nézőnek, szorongó félelmet látszott bizonyítani.

A' félelmes pillantás egy öreg emberre esett, ki a' jelenést látván, sietve jött; 's mi előtt Andaházinak beszédet szöni, 's karját a' házba menetelre ajánlani ideje lett volna, a' zavarodásban némán köszönő
10 hölgyecskét elvezeté.

A' kacsázó társaság pedig haza felé indult, különböző érzelmek közt. Az urfi elkomorult, 's nem a' legnyugtatóbb gondolatokkal látszott foglalatoskodni; a' kerülő, noha diadalmi, de mégis meglehetősen hideg tekintettel füzé föl¹⁰² a' madarat; a' gazda, végezetre, bizonyos fénylő tárgyacskát nézegetett ujai¹⁰³ közt, és társával suttozott.

„Arany?” mormogá az egyik.

„Az urfi megtudná mondani;” viszonzá a másik.

„Csak olly haragos ne volna;” kezdé ismét amaz. „Nem szólítná
20 meg kend?”

A' másik, fejét megvakarta, és egyet köhintett: „Tens urfi, hm!”

Andaházi visszanézett, 's a gazda a' fényes valamit előtartotta. Az urfi előérzéssel nyult a' gyűrű felé; mert az vala; 's épen az, melyet az ismeretlen Szép¹⁰⁴ a' dombon ujai¹⁰⁵ közt tartott, 's rettenése'
25 következésében elejtett.

„Ott lelém a' füben;” szólott a' gazda. Andaházi pénzt vetett neki, 's kis ujára voná a' gyűrűt. Azért e, hogy emlék gyanánt maradjon ott? Vagy azért, hogy látogatásra nyisson alkalmat? Nem tudom; 's lehet, e' pillanatban ő maga sem tudá.

VII.

30 A' megyei törvényszék' ideje közelgett; azért a' mi hősünk, más nap délután fogatott és ment. A' városka, hol a' megyeház állott, nem fekvék messze; de a' félre eső faluból¹⁰⁶ az orszáig¹⁰⁷ szekérrel

nehéz vala menni: így estve lőn, mikor tisztí alügyész urat, a' nyugtatványos lovak a' város' utczáin végig vontaták.

„Ne tovább!” kiáltott a' fogadó' kapujából¹⁰⁸ egy fiatal úr –¹⁰⁹
„legényed a' szekérrel megleli szállásodat; minket egy pohárbor
5 vár.”¹¹⁰

Andaházi nem örömet hallá a' szavakat; de nem akart barátságatlannak szidalmaztatni; 's leszállván, a' fogadó'¹¹¹ szűk termébe, meghívójával együtt belépett. A' terem' közepén asztal volt abrosszal terítve; az abrosszon fölül¹¹² néhány czintányér, kések és ónkanalak,
10 's négyszegű palaczkokban bor. Megyei urak hangos beszélgetéssel ültek az asztalnál; azalatt míg kevés távolságra, kisebb asztal mellett, magányosan üldögélt egy ismeretlen, égő pipáján kívül, látszólag, semmire sem figyelmező.

A' belépők a' nagy asztal mellett helyet fogának; a' vacsora folyt;
15 a' palaczkok ürültek; 's míg¹¹³ az ember észrevette, fél óra szépen elrepült.

„Ej, nincs jó kedvünk!” fölszóla egy nagy bajuszu,¹¹⁴ ki elől épen a' második palaczk fogyott el, 's harmadikat parancsolt – „Öcsém uramék! indítsanak¹¹⁵ valamit.”

20 „Kár hogy itt nincs Rimai;” – közbe szól a' jelenlevők' egyike.

„De nem marad el!” fölkiált¹¹⁶ valaki; 's ezen valaki egy huszonhat és harmincz év közötti férjfi volt, szüntelen mozgó szemekkel, mosolygó ajakkal és éles hanggal, ki épen most lépett be az ajtón.

„Hozott Isten, öcsém! jer, igyál egyet velem” – üdvözlé a' nagy
25 bajuszu.¹¹⁷

„Aztán add elő ujságaidat; mert hiszen te mindig tudsz valamit;” – folytatá egy más.

Rimai kiüríté a' poharat, szemeivel végig futá a' társaságot, Andaházira mosolygott, és szóla: „tudok egy szép történetecskét,
30 érzékenyt: mint Kártigam Kisasszony'¹¹⁸ historiája.” –

„Ki vele!” mondanak többen.

„Ha meg nem unnátok; így kezdődik. Ott a' hegyen túli¹¹⁹ faluban – minek is hívják –¹²⁰ hová Andaházi öcsénk költözött, egy pár telkecském van; 's már egyszer a' parányi birtokot meg akartam látni.

35 A' mint a' mezőt járom, kívül a' falun, az erdőszélben, a' régi va-

dászház mellett elmegyek, 's történetesen a' házra pillantok. Már jó egynehány hete; épen reggel volt, 's igen kedves idő. A' ház' ablaka nyitva vala, 's belőle csinos egy leányfő nézett ki."

Ezen szavaknál, a' kis asztalnál magában ülő ismeretlen figyel-
5 messé lőn.

„Mondhatom – folytatá Rimai – kedvem lett volna ismerkedni; de épen emberek jöttek utánam, kikkel dolgom volt; azután meg sietnem kellett máshová; 's csinos fő ott is találkozott."

„Megállj öcsém, erre inni kell. Éljenek a' csinos fejek!" kiálta a'
10 nagy bajuszu;¹²¹ 's a' poharak kiürültek.

„Halljátok tovább! Két hét előtt a' legényem esztendeje kitölt, 's Andaházihoz szegődött. Nem rosz fiú, de nagy bohó; sokat komáz-
tam vele. Bucsuzáskor¹²² eszembe jut, hogy Andaházi az említett¹²³
faluba költözend; 's fiu! mondám neki, ha találkozni fogunk, a' va-
15 dászházi leányrul¹²⁴ tudósítást várok."

Az ismeretlen, székéről fölkel,¹²⁵ 's ismét leült egy másikra.

„Fél óra előtt meglátom a' fiút; kérem a' tudósítást. – Igyunk,
uraim, búelfelejtésre! Nincs semmi reménység!"

„Hogyan?" kérdék többen.

20 A' beszélő kiívá poharát; Andaházira nézett: „Ime itt ez a' Sá-
tán;¹²⁶ ez kapta el a' leányt."

Az ismeretlen fölugrott székéről,¹²⁷ és állva¹²⁸ maradt.

„Lám! ki hitte volna a' csendes Andaházirul?"¹²⁹ mondá egyike
a' társaságnak, nevetve.

25 „Lassú viz partot mos!" kiált Rimai.

„Bohóság!" felelt Andaházi; nem minden zavarodás nélkül.

„Nincs mit tagadnunk – mond Rimai – legényed mindent kibe-
szélt. Többen látták, hogy megölelted a' lányt,¹³⁰ aztán nézzétek
csak a' jegygyűrűt kis uján!"¹³¹

30 „Mutasd, mutasd!" hangzott a' kiáltás; megkapák Andaházi' ke-
zét, 's vizsgálák a' gyűrűt. Az ismeretlen megmozdult helyéből;¹³²
Andaházi' széke mögé¹³³ jött; éles tekintetet vete a' gyűrűre; meg-
fordult, 's a' szobát ott hagyá.

VIII.

A' Rimai által fölhozott történetecske, szesszenésbe hozta a' tár-
saságot. Tréfa tréfát ért; 's minthogy a' tréfa lelket ébreszt; a'
fölbredt¹³⁴ lélek pedig munkálkodni szeret: tehát a' munkálkodás'
legközelebb álló neme, pohártöltögetés és ürítgetés, folyton folyt.

5 Azon időben az embereknek a barátságul¹³⁵ igen saját megfogá-
saik valának. Nyomorék lovat egészséges gyanánt egymásnak jó áron
eladni: az a' barátság' törvényeivel nem ellenkezik. De azzal, ki po-
harát elköszönte, együtt nem inni: kárhozatos barátságatlanságnak
tartatott; mit a' következhető betegség' félelme sem menthetett ki.
10 Mert barátságért (ez vala a' hőrosi maxima) halálra is késznek kell
lenni. Ezen erkölcsi tudomány, a' különben is¹³⁶ társalkodói
talentommal nem nagy mértékben bíró Andaházinak fejébe menni
nem akart; azért a' poharazási szellem' emelkedését kedvetlenül lát-
ta; 's annyival inkább, mert reá, a' gyűrűvel üzött tréfa, gyötrelmesen
15 hatott.

Vagynak pillanatok, kivált az ifjúság' szép napjaiban, mikor bi-
zonyos érzelmeket, mint szentséget rejtegetünk kebleinkben. Az érze-
lem' tárgya fontos e, vagy nem? valóság e, vagy képzemény? az nem
kérdés. Elég, hogy az, az ifjú' keblében él; 's ott olly kincs gyanánt
20 tartatik, melyet idegen szem' látásának, idegen fő' észrevételeinek
kitenni irtózik. Illy érzelmet táplált Andaházi is szívében; 's az ennek
tárgyául¹³⁷ folytatott nevetkezés őt mélyen sértette meg. Kinosan
leste azért az alkalmat, hogy e' körbül¹³⁸ szabadulhasson; 's a'
lehetőség' első percében, észre nem vétetve suhant ki; 's magános¹³⁹
25 szállására sietett.

Késő éj volt; 's feküvék; de szemeire álmom nem jöve. Képzelete,
melly a' vadászház' ismeretlen lakójával már eddig is kelletténél in-
kább foglalatostkodott, most egyszerre nagyobb erőben gyúladott föl.
A' játékszíni, már talán feledtségbe is ment szomszédság' emlékeze-
30 tét, a' második reménytelen találkozás újabb hatással eleveníté föl; a'
leány' körülményein fekvő homály, annak, az ifjú' képzeletében,
bizonyos regényes szint kölcsönzött: de az okozott érzemény még
nem vala kifejtve; még nem állott az öntudat' tisztaságában; még

könnyű lett volna vagy újabb benyomások által eltöröltetnie, vagy hidegebb vizsgálat' befolyása alatt meghűlnie. Mert mi könnyű vala általlátni, hogy az ismeretlen' körülményei gyanúra adhatnak alkalmat; 's legkedvezőbb körülményben is, más valakinek olly jogai le-
5 hetnek reá, mik előtt minden kezdődő ismeretségnek hátra kell vonulnia. Azonban a' lélek e' helyzetén, az estvéli tréfaüzés sokat változtatott.

A' palaczkok' emberei a leánnyal¹⁴⁰ történt találkozást, 's a' gyűrű' esetét részint nevetséges, részint erkölcsileg nem tiszta
10 szempontbul¹⁴¹ vették föl. Andaházi mélyen érzé a' különöséget célzásaik 's azon érzemény közt, melly lelkében a' történet után hátramaradt; 's nem természetes e, ha ezen ellentétben, érzeménye' tiszta voltárul¹⁴² meggyőzve, azt önérzéssel tekinté; becsülni kezdé; és mint számtalanszor történik, nem többé a' tárgyat, hanem
15 magát az olly tisztának talált érzeményt vévén figyelembe, hinni készüle: miképen azt táplálnia lehet és kell? Adjuk hozzá, hogy megleg keblü, 's a' mindennapi élet' hidegségén túl valami nemmindennapi, valami lélekrokonság után sovárgó, 's romános kalandokkal még nem igen találkozott ifjunak, az illy érzemény, valóságos szív-
20 szükség; 's nem fogjuk csudálni, ha hősünk, keble' helyzetét sejtven, némi gyönyört érzett magában: épen úgy, mintha lelkének bizonyos régen érzett hiánya lenne kipótolva. Szóval, itt¹⁴³ egy édes titkocska kezdé magát a' szívbe szöni: gazdag forrása az ábrándozásnak,¹⁴⁴ melly az ész' józanságán olly könnyen erőt vesz; a' lélek' érzéseit a'
25 képzelet' befolyása¹⁴⁵ alá rendeli; és az akarat' hatalmát lassankint elerőtleníti. E' lelki állapot, idegen tanút nem szeret; azért a' mi emberünk most újlag kedvetlenül emlékezett estvéli¹⁴⁶ társaira; 's a' tudva lévő gyűrűt újárul¹⁴⁷ levonván, kedves emlék gyanánt elrejté.

IX.

Még egyszer ment le a' nap, 's megint egyszer jött föl: és ime
30 Andaházi' ajtaja megnyílik; 's Rimai betoppan.

„Ujság!” így kiálta.

„Örök újsághordó!”¹⁴⁸ mit tudsz újlag?” kérdé Andaházi.

„Valami igen fontost, valami igen érdekest, 's mindenek felett reád nézve.”

„Reám?”

„Igen, igen, reád! vagy elfelejtetted e, hogy újdonat-új alügyész
5 vagy; és első pörödet e' jelen törvényszéken kell indítanod?”

„Rendes emlékeztetés! de mire vezet ez?”

„A pör, édes alügyész ur, születő félben van; készülünk neki; hirt, nevet fogunk arathatni; 's talán valami egyebet is.”

„Találós meséd hoszabb, mint kellene.”

10 „Tudd meg tehát: a' megyei fogház bizonyos szép vendéggel gazdagult. Gyönyörű leányka; de szegénykének feje veszélyben forog. Mentésére, a' főügyész, téged fog kirendelni.”

„Meglássuk” – viszonzá Andaházi.

15 „Mit, ifjú ur? Olly hidegen? Pedig egy jó és szép ismerős élete forog kérdésben.”

„Rimai! tréfád izetlen kezd lenni.”

„O¹⁴⁹ jéh! 's olly izetlen lehetne az, a' mi amaz erdőszéli nimfárul¹⁵⁰ szól?”

Andaházi neki sáppadt, és hallgatott.

20 „Bátran! – folytatá Rimai – semmi sáppadás! A' lányka¹⁵¹ ugyan átkozottul rossz helyzetben áll. Mi sátán is veheté rá, hogy saját gyermekét meggyilkolja? De kezdő tisztü ügyésznek ugyan nem rossz pör. Minő rhetori figurákat nem lehet majd alkalmaztatni! És öcsém, a' szép leány' hálája! –”

25 Andaházi megborzadt. „Hagyj békét, ugymond; rosszul érzem magamat.”

„Sajnálak,¹⁵² felelt Rimai, önts egy pohár szilvorumot magadba; ez csálhatatlanul segít¹⁵³. Isten veled!”

Andaházi feje szédelgett; székre veté magát; 's ki irhatja le az ál-
30 lapotot, mellybe lelkét süllyedni érezé? A' leány' képével annyi kedves és bájos érzet és képzemény kötteték öszve szívében; 's most egyszerre milly iszonyító ábrázatban jelenik meg előtte! Gyilkos; és saját gyermekének gyilkosa! Tehát valamelly elvetetett teremtmény; ki feslettségét¹⁵⁴ vérrel pecsételte meg. És ezért, titkosédes érzelmet
35 táplálni! Mi kínosnak kelle a' szegyen érzetének lennie, melly e'

gondolatnál egész valóját átaljarta! Kínos fogott volna az lenni, ha e' rendkívüli csatkozás által, csak az önszeretet' kevélysége lett volna is megsértve; de most, midőn a' lélek olly szép 's újságokban olly kellemes álmaibul¹⁵⁵ riasztatott föl: nem kell e szánunk a' 5 szerencsétlen¹⁵⁶ ifjat, kit illy keserítő veszteség ér, mielőtt való birtok által boldogíttassék?

Neki józanodni, erőre emelkedni, 's a' méltatlan gerjedelmet a szivbül¹⁵⁷ egyszerre kitépni; igen is, ezt kelle¹⁵⁸ vala tennie. Könnyű tanács! De az önszeretet, lelkünk' erőtlén voltának fedezetéséhez, 10 olly elmétlen, és elmés egyszersmind! Elmétlen: mert nem látja által, miképen e' fedezetés által magának okoz kárt. Elmés: mert ezer okot tud föltalálni,¹⁵⁹ miknél fogva a' boldogtalan helyzetben maradáást kerülhetlennek lenni mutogatja; és saját hibánkbul¹⁶⁰ eredt bajainkat égne és földnek, sorsnak és történetnek, röviden, mindennek 15 inkább tulajdonítja, mint magunknak. Mindennapi, 's már sok ezer-szer sokkal jobban elmondott igazság; mi ez úttal, Andaházi' helyzetében újrolag bebizonyodék.

Sokáig küzdött magában; 's miután zavarodás, szégyen, fájdalom, kétség, és remény váltva gyötrötték: „lehetetlen!” így kiálta végre; 's 20 kiindult, hogy a' történet felül¹⁶¹ világosságot szerezzen.

X.

Ne hogy a' függőben lételt megújátok: a' dolog így történt.

Azon napot követő éjjel, melynek délutánján¹⁶² Andaházi a' városba utazott, pásztorok alvának az erdő alatt, míg¹⁶³ fekvési körök' közepében a már hamvadni kezdő tűz pislákol. Túl éjjelen volt az 25 idő, mikor a' város felől vezető ösvényen lódobogás hallatszott, 's robajával az alvókat fölriasztotta.¹⁶⁴

„Be nyargalva megy – mond egyik – és illy éjszaka!”

„Meglásd – mond a másik – oda tart a vadászháznak; e' napokba' már többször is vettem észre.”

30 „Való – folytatja a' harmadik – és ihol megállott; a' kis ajtón zörget. Nem tudnátok ki a'?”

Egyik sem tudá; de újságvágyuk¹⁶⁵ ingerelve lön; 's szemmel tarták a' jelenést, melyet a' csillagos éj' félhomálya, illy¹⁶⁶ közelben nem egészen rejthetett el.

A' zörgésre valami emberi alak jött ki a' házbul;¹⁶⁷ az udvarajtó 5 megnyílt; a' lovas leszállott, és bement; a' kijött ember utána vezeté lovát az udvarra; 's még ott látszék azt vezetgetni, miután a' lovas már a' házba lépett.

„Hm!” hangot ad az egyik pásztor.

„Mit üngetsz, szegény?” kérdezek.

10 „Azt üngetem, hogy nem tom, de én gyanakszom.”

„No má kire?”

„Hát azokra ni; ott abba' a' házba. Lássá ketek, sokszor úgy neki 5 gondolkozom magam': hiszen mér' laknak ebbe' a' csárda formába'? Meg illyen éjjel járkálnak. Mult héten veszett el a' sógorom lova, az 15 a' szép pely csikó: úgy e' kend, Mihály bácsi, akkor tájba' láttuk legelőbb ezt az éjjel-kórászt?”

„Bizony! mondasz valamit; hát ha megnéznők azt a' lovat?”

A' pásztorok, számra négyen vagy öten, fölkeltek,¹⁶⁸ 's az udvarajtónál megállának. A' lovat vezetgető ember – öreg cseléd rá- 20 nézve – feléjük jött, igyekeztén őket távolítani: de ezen pillanatban mind az ő, mind a' pásztorok figyelmét a' házbul¹⁶⁹ kifelé hangzó, 's perczenként¹⁷⁰ nevedő zaj magára fordítá. Előbb férjfiúi,¹⁷¹ kemény szózat harsogott; majd egy asszonyi hang, az irtózat' sikoltásával, hirtelen csapá meg füleiket; 's ezt egyszerre mély csend követé. 25 Az öreg cseléd¹⁷² ijedve ereszté el a' lovat; 's a' házba rohant. A' pásztorok nyomon kísérek.

Ott valának a' közép nagyságu szobában, 's benne a' borzasztó jelenet, az éjjeli lámpa' halvány fénye által megvilágítva. Egy csinos öltözetű férjfi feszült helyzetben álla előttük,¹⁷³ 's arcán a' dühös- 30 ségig gyúladt haragon a' hirtelen meglepő rettenet' vonásai látszottak diadalmaskodni. Lábainál alacsony ágyra roskadva, fájdalomtul¹⁷⁴ elfogódott mellel, hunyt¹⁷⁵ szemekkel, köny és nyögés nélkül feküdt egy fiatal nő; 's karjai közt, keblére szorítva tartott egy kisdedet. De a' kisded' fején halálos seb vala látható; 's véréből¹⁷⁶ a' fiatal nő' 35 keble és ruhája bemozsoltatának.

„Gyilkos!” felkiált egyik pásztor. „Gyilkos!” viszhangozák a többiek. Az irtózat hang megrázólag munkált az említett férfi idegeire; látszólag remegni kezdett, 's egy közel székre lerogyott. Szem, arc, ajak, a' rettenetből¹⁷⁷ szorongó félelem' vonásaiba
5 kezdtek átalválni; csak ajkai körül egy állandó keserű vonás tartá meg helyét. Nehány¹⁷⁸ perczig üle ott és hallgata; majd kétségbe eséssel ugrott föl;¹⁷⁹ kezeit összekulcsolta; 's a' falusiak előtt ismeretlen nyelven, nagy hanggal és indulatosan beszélt. A' nő (még mindig ugyanazon helyzetben) érteni látszott a' beszédet; megmozdult, fölnyitá¹⁸⁰ szemeit, 's legelső tekintete a' karjai közt véreben fekvő halottra fordult. Most hirtelen elereszté halottját,¹⁸¹ és gyors mozdulattal az ágyon fölült;¹⁸² ajkai nyílani kezdettek, mintha szólni akarna; de egy pillantás után, mellyel a' szobában egybegyűlteket végig futá, ismét bezárá azokat; kezével kebléhez kapott; arcán bel-
15 ső küzdés' vonásai uralkodtanak.

A' falusiak egymásra¹⁸³ néztek. „Meg kell fogni, – fölszóla¹⁸⁴ egyik –, vagy minket vesznek kérdőre” –, 's e' felszólalás után mozogni kezdenek, tekinteteiket a' férfi felé függesztvén. Ennek kétségbe esése, pontrul¹⁸⁵ pontra hágott; ismét beszélt előbbi nyelven;
20 hangjai panaszt és szemrehányást hagyának sejtetni. A' nő' arca elszánás' komolyan sötét vonásaiba megy által; főlegyen esedik;¹⁸⁶ 's szemeit a' férjfirul¹⁸⁷ a' falusiak felé fordítván,¹⁸⁸ észrevehető erőköddel¹⁸⁹ fölkiált:¹⁹⁰ „én, én öltem meg!” 's azon pillanatban ájulva rogyik le.

25 Pásztoraink e' véletlen megnyilatkozás után, a' döbbenés' első perczeiben, mozdulatlanok maradának; de az ismeretlen férfi a' kedvező szempillantást nem vala rest használni; alig képzelhető gyorsasággal az ajtón kitűnt; lovát az udvaron megkapta 's elnyargalt.

XI.

30 „Itt van, édes öcsém uram!” monda a' főügyész, nagy faszékén magát hátra vetve, 's hosszuszáru pipáját a' pörirományokkal, dohánnyal¹⁹¹ és tintafoltokkal borított asztalon nyugtatva; 's egy csomó

írást Andaházi elébe tett. Ez végig forgatá azt; 's elfogódva, némán¹⁹² letette.

„Lássuk!” kezdé ismét a' főügyész; „Miller Theréznek hívják, árva; hm! ez nem sokat ígér. – A' gyermekölést önkényt megvallja –¹⁹³

5 No, ezen sem sok menteni való lesz!” –

„Talán, felele Andaházi szorongva, még valami körülmény fejtheti ki magát, mi a' szerencsétlennek védelmül szolgálhat.”

„A' mint vesszük! – igen – ha szabad kérdeni: öcsém uram viseltetik valami érdekel az ügy iránt?”

10 Andaházi leszögzé szemeit: „Csak mennyiben az emberiség kívánja.”

„Emberiség? a' szó' értelme kevésbé határozatlan. – Mondják: az a' személy elvonulva, de nem szegényül élt. Úgy vélem, nem lenne egészen vagyontalan. Vagy talán valami nemzeti össekötetése

15 is vagnak?”

„Mindezekről¹⁹⁴ semmit sem tudok.”

Főügyész úr vállat vonított: „Úgy soha se törjük rajta fejünket. Vallomása tisztán áll; én kéni fogom a' büntetést; öcsém uram megismeri, hogy a' tettét tagadni nem lehet; egy kis irgalmasságra kéri
20 föl¹⁹⁵ a' törvényszéket; 's vége. A' többi nem a' mi dolgunk.”

Andaházi' gerinczén hideg futa végig. „De nem lenne e szükség körülményes tiszti vizsgálatot rendelni? Itt csak a' vádlott van, 's az is elég fölülegesen¹⁹⁶ kihallgatva. Nem kellene e mindent szorosan kikérdeztetni, a' ki csak jelen volt?”

25 „S valyon miért?”

„Az égy tudja; de előttem a' megvallás hitelt nem érdemel. Nem történt e már elég eset, hogy az ártatlan magára vallá a' bünt?”

„Megtörtént biz az százszor meg százszor, mióta a' kinzást eltörlték is. Hiszen a' szegény legény, mintsem a' megye' tömlöczébe
30 hurczoltassék, egy kis tolvajságot inkább elvállal, 's megfizeti a' kárt. De öcsém, distingve; kis tolvajság, és gyilkosság! Sajat nyakával nem szokott az ember tréfálni.”

„Hát a' ki maga öli meg magát?”

„Hiszen örültekül¹⁹⁷ ne beszéljünk!”

„A' szerencsés, mond Andaházi, gyakran hajlandó a' szerencsétlent vagy gonosznak, vagy ha szerencsétlensége minden mértéken túlágott, örültnek¹⁹⁸ tekinteni.”

„Jaj öcsém, itt olyan iskolai maximákkal nem élünk. Nekem e' dolgokban közel harmincz esztendő tapasztalásom van. A' rabok' igen nagy többsége mindig ártatlannak színli magát.¹⁹⁹ Én így gondolkodom: mennél okosabban tagad valamelyik, annál több gonosz-ságot rejt; 's ha az ember szorosan csak a' próbák után ítélne: fele is büntetlen menne el. Azért első maxima: ha egyszer behozták, valamit 10 azt szenvedjen. A' második pedig még bizonyosb az elsőnél: ha ki egyszer vallomást tett, szaván kell fogni. Hiszen öcsém uram, valaki csak elkövette a' tettet; 's ugyan azért valakit csak meg kell érte büntetni; hogy példa adassék.” –

Andaházi álméló pillantást vete a' főügyész urra.

15 „Ugy van, édes öcsém uram! Ki jó tisztü ügyész akar lenni, annak mélyről²⁰⁰ kell a' dolgot fölgondolni.²⁰¹ Egy megye! kétszáz ezer népség! – 's ki tartja fékben? Az a' hét nyolcz szolgabíró? Az az egy két bátorsági biztos? Az az egynehány pandúr? Mi lenne a' világbul,²⁰² ha a' tisztü ügyész keményen nem alkalmaztatja a' tör- 20 vényt? A' sokaság' uralkodója – félelem.”

„Megvallom, monda Andaházi, én másképen vettem föl²⁰³ a' dolgot; 's minden esetre lehetnek rendkívüli esetek, mik a' közszabály alá nem tartozhatnak.”

„Például e' jelenvaló? nemde?”

25 „Én legalább úgy hiszem. Mert e' szerencsétlen vagy annyira le van sorsátul²⁰⁴ verve, hogy életével nem gondol; vagy talán épen más valakiért áldozza föl²⁰⁵ magát.”

A' főügyész hangos kacajra fakadott. „Mít, öcsém uram! Föladozza²⁰⁶ Minden ember az egész világot szeretné magáért föladozni;²⁰⁷ 's magát áldozná föl²⁰⁸ másért? Hagyjuk az álmokat édes 30 öcsém!”

Andaházi neki pirult, 's nyomban elsápadt.

„Roszúl van?” kérdé az öreg ur – „No majd máskor többet.

Semmi, ha²⁰⁹ ez most nem valami fontos pör is. Jön majd valami

35 gyakorlottabb gonosztevő, ki nem tesz vallomást!²¹⁰ vagy ha tesz is,

törvényszék előtt elég ügyes lesz visszahuzni. Akkor kimutathatja tudományát.”

Az alügyész meghajtá magát 's ment. Főügyész pedig pipájába nyult, 's fogai közt mormogá: „Hm! az ifjú urnak még sokat kell tanulni.”

XII.

A' megye' fogháza három osztállyal²¹¹ birt. Egyik, melly alsó tömlöcznek nevezetett, tulajdonképen földalatti pincze vagy verem volt, hol rendesen hetven, nyolczvan rabló, gyilkos, és gyujtogató, rothasztó nyirok és fojtó gőz közt összetorlasztva őriztetett. Ide 10 évenként²¹² egyszer, vagy kétszer, égő fáklyák mellett, fegyveres hajduk' kíséretében, halványuló arczzal és borzongó kebellet szál-lott le a' főügyész, szélyelnézendő: van e még sok közöttük, kiket pörbe idézni 's megítéltetni elfelejtett?

A' más két osztály az élők' levegőjében, földszint épült: egy férj- 15 fiak',²¹³ más asszonyok' számára; e' kettőben, mindenféle rangu és koru, megrögzött és kezdő gonoszok, vigyázatlan tettekért befogatott ifjonczok és örültek, minden különség nélkül együvé záratlak. E' két osztályt a' legtelyesebb joggal²¹⁴ úgy lehetett tekinteni: mint legczélirányosb iskolát, hol a' földalatti osztály' jövendő lakosai, 20 vagy lakosainak oktatói, 's útba vezetői állandóul neveltessenek; 's olykor olykor²¹⁵ (a' népnek rettentéséül e vagy mulatságául?²¹⁶) a' vesztőhely' gazdagítására egy két zsákmány előre készülhessen. Mert kit egyszer, ifjúsága' hajnalában, bármi történet' következtében, a' sors ide kényszerített, annak igen nyomorult fejének kell vala lenni, 25 ha a' vétek' minden tekervényeivel, 's a' legborzasztóbb szemtelen-ségével tökéletesen meg nem ismerkedett. Ki idejöttékora a' becsület-érzés valamely szikráját még szívében hordozta; vagy az emberi nem iránt, tisztábban vagy homályosabban, még valami hajlandóságot érzett: minden bizonnyal e' kettő nélkül tért vissza a' társaságba; 30 onnan időről²¹⁷ időre ide, mint honába, ismét eljövendő.

Ilyen volt ez a' viperák' és csörgő kígyók' fészke, hova Miller Theréz megérkezék. Az előre ment jelenések egész valójában meg-

rázták; szemei' lankadó tüzén, 's arcza' minden vonásain szívrágó fájdalom tükrözé magát. Azonban e' fájdalom' külső nyomai vadság nélkül valának; bánatos volt az arcz, de csendes elszánás' nyugalmában; 's e' nyugalom, tekintetéből²¹⁸ 's mozdúlataiból²¹⁹ úgy sugárzott vissza, hogy benne bizonyos fölsőbb²²⁰ mértékű míveltséget kelle sejdíteni.

Hoszan a' fal mellett egy egy maroknyi szalmán heverésztek a' szoba' lakói. Egyik aludt, másik fogai közt utczai dalt dünnyögött; harmadik, a' mai korbácsok' következtében, egyszer egyszer gyötrelmesen jajdult meg, míg szomszédja, bizonyos ízetlen²²¹ tréfán, tele torokkal kaczagott; vének, ifjak, és gyermekek; egymással senki sem gondolva; mindegyik a' pillantat' ösztönének engedve: eleven képét adák azon borzasztó egyenlőségnek, mibe az embereket három dolog taszítja²²² – halál, nyomorúság, és elvetemültség.

15 A' tömlőczőr kinyitá az ajtót, a' szerencsétlen belépett, 's lábain megcsörrent a' láncz, melly reája az ajtó előtt vereték. Irtózat futá keresztül, midőn az ajtót háta mögött²²³ bezáratni hallá; 's meglepett tekintettel szélyel nézett nyomorúsága' társai közt. Azok, földult vonásokkal telyes arcaikat, az újlag érkezőre vad újságvággal²²⁴ 20 fordították. Egy, még soha nem érzett, nem is sejdített érzelem, jég-hidegséggel szállott szívére. Kiszakasztatni az emberi társaságból,²²⁵ végetlen magányba, pusztaságba, halálba üzetni: olly gondolatok, mik a' balsors' pohárát fenekig üritett halandó előtt rettentők nem lehetnek. De kiszakasztatni az emberi társaságból,²²⁶ hogy mond-

25 hatlan fájalmát, a' társaság²²⁷ kivetett sepredékének nézésül és mulatságu²²⁸ vigye: olly érzemény, minek keserősége elviselhetetlennek látszott. Merevedve, mozdulni nem tudva állott meg a' helyen, hova az első lépés vezeté.
„Be szépecske!” fölkiált²²⁹ egy fiatal lány.²³⁰

30 „O, ez a' gyermekvesztő!” mond egy időske asszony, sajtan fekete kenyerén rágódva.

„Huh!” rikácsolt valaki egyik szögletből –²³¹ „lesz itt dolga a' hóhérpallosnak.”

Mélyen a' szoba' fenekéről²³² emelkedett egy hang: „Pallos? os-

35 toba, mit tudsz te a' pallosról?²³³ Halljad csak!

„Fénylő pallos
Szép remény' sugára;
Enyhe szellet,
Fájdalom' habjára.
Fölvillámlik, kék szemekben
Mint szerelmi láng;
És lecsattan édes-fájva,
Égő csók gyanánt.”

5

A' hang elhallgatott. „Tovább, csak tovább Anikó!” biztaták több-
10 ben; 's az ének ismét megzendült.

„Zöld, 's fehér szín
Sirján gyermekemnek;
Fű 's virág így
Ah, miért teremnek!
15 Nyilj meg, önts vért, fű 's virágra
Hintsd el kebelem;
Majd ha színök felpiroslik:
Az a' szerelem!”

Az ének ismét elnémult. Theréz iszonyodva fordítá szemeit az
20 énekesre; 's remegni kezdett. E' pillanatban karján fogá valaki, 's
„Jer – ugymond – szép gyermekem, ne hallgasd azt az örültet. Ül e'
zsúpra mellém. Mit búsulsz? Nem olly szomorú itt ben az élet, mint
oda kün²³⁴ gondolják. Be szép aranyfüggő ez itt fűledben! Higyj
nekem, édes leányom, ezek mind gonosz tolvajok; add ide, majd
25 megőrzöm számodra.” Ezt mondván, hirtelen lekapcsolá, 's magához rejté.

Másik jött: „Semmit se félj, csinos galambocská! O, ha én illy szép volnék! Csak vigan; meglásd kit nem gondolnál is, kedvedben²³⁵ fog járni. Ez a' rendes kendő itt nyakadban! Nem cse-
30 rélnéd el velem?” Szólt, 's feleletet nem várva, a' cserét maga megtevé.

„Kis bohó” – így közelít egy vén asszony, ki a’ szoba legszokot-
tobb lakói közé látszék tartozni, – „miért olly idegenül? Mi itt mind
jó barátnék vagyunk. Bátran! nem mind igaz, a’ mivel Komisszáros
Uramék²³⁶ ijjegetnek. Lásd, a’ törvényszék előtt, ha mit kivallot-
5 tál,²³⁷ mind visszavonhatod. O, már én sokszor próbáltam! Nesze,
ebből²³⁸ a’ jó pálinkából –²³⁹ egy két korty, ‘s az ember mindjárt
másképp lát mindent.” –

- Az új vendégnek a’ régiek’ ezen életbölcse sége borzasztólag tet-
szett föl,²⁴⁰ hátra roskadt a’ csomószalmán, ‘s szemeit eltakará.
10 „Hagyjátok békében! – monda a’ vén – majd ez is megszokik.”
„Vagy megörül, mint szegény Anikó” – folytatá egy másik.
„Hm! – viszonzá amaz – jövendölésnek elég ostobaság; tanácsnak
nem rosz. Tudjátok e, hogy ki annak idejében okosan meg tud bolon-
dulni, az sok szép dolgot szabadon véghez vihet?”
15 „Lelkemre – mond a’ kendőcserélő – illy szabadlevelet magam is
szeretnék!”

- A’ vidám társaság nagyot kaczagott; egy fiatal menyecskének al-
vó kisdede nyugtalankodni kezdett. „Az ő[rdö]gbe,²⁴¹ mond az anya,
mit lármáztok illy későn! A’ gyermek fölébred.”²⁴²
20 „Fojtsd²⁴³ meg a’ porontyot!” kiálta néhány szózat. Anikó föl-
riadt:²⁴⁴ „Ne, ne! rengesd az árvácskát; Anikó majd énekel:

„Hajnal is hasad már;
Mért van éjszaka?
Hajh sötétlik a’ ház,
25 Nincsen ablaka.
Szél, eső nem ér ott,
Zúgjon bár fölül;²⁴⁵
Gyerme kem, de mért hálsz²⁴⁶
Olly bús – egyedül?”

- 30 „Angyal alszik ott len,²⁴⁷
Nem ver benne szív;
Tulvilági hangja
Olly epedve hív:

Hüves a’ lakocska,
Keblem is hideg;
Jer le jó anyám, ‘s vedd
Ölbe gyermeked’!”

XIII.

- 5 Andaházi kínos szorongásban tölte minden pillantást. Iszonyodva
gondolt az órára, midőn a’ szerencsétlen Theréz meghiteltetés végett
törvényszék elébe fog állíttatni. Ha vallomását akkor is megerősíte-
né! – E’ gondolat minden idegeit rendítőleg járá keresztül. Rövid, de
erős hánykódás után elhatározta magát: falujába haladéktalan ki-
10 menni; ‘s minden körülményt lehetőségig kipuhatolni.

- Az a’ mit a’ pásztoroktul,²⁴⁸ hosszú²⁴⁹ kérdezgetés után, ki lehe-
tett tudni, kedvező világitást öntött a’ dologra. Andaházi’ lelkében
már most tisztán állott a’ hit, hogy a’ szeretetre méltó teremtmény illy
iszonyú tettet el nem követhete; de ezen hitet a’ törvényszékre által-
15 plántálni: ez vala a’ nagy kérdés.

- Az ismeretlen lovag, kire a’ gyanú legegyszerűbben szállhatott,
eltűnt; ‘s hogyan lehessen nyomába jutni? Neve, állapota,²⁵⁰ arcza,
szóval egész lénye mély homályban rejtettek; ‘s e’ homályt csak
annyira is eloszlatni, hogy miatta valami hirdetményt szélyelküldeni
20 lehetséges legyen, kinek hatalmában áll?

- A’ két cseléd? Ezek igen is, mind az eltűnt lovagrul,²⁵¹ mind
magáru²⁵² a tettrül²⁵³ adhatának fölvilágosítást.²⁵⁴ De rólok senki
semmit nem tudott. Theréz’ elhurczoltatása után, magokra maradtak;
‘s mielőtt valakinek, felölök gondolkozni eszébe jutott volna: holmi-
25 vel, mit elbirtak, láthatlanokká levének. ‘S ezóta magában állott a’
lak, zsákmányul hagyatva mindenkinek; ‘s csak akkor vétetett őrizet
alá, midőn őrizetre méltó,²⁵⁵ ben²⁵⁶ már nem találkozáék.

- E’ környületek közt egyedül a’ vádlott vezethetett volna útba. –
De az a’ rettenetes önvallomás! Attul²⁵⁷ ki e’ vallomást készen tevő,
30 lehetett e remélleni útba igazítást? Mert ha ártatlan, nem világos e:
miképen másnak bűnét azért vállalta el, hogy magát a’ bűnös helyett
áldozattá tegye?

A' pásztorokat vallatni meg, 's tanúságukkal²⁵⁸ bizonyítani be a' képtelenséget, mely az önvallomásban foglaltatik? Ez ígért valamit, – de ha a' szerencsétlen, vallomásaához önkényt ragaszkodik: mit használnak a' tanuk? Hiszen a' vádlott' fejének józanságát kétségbe
5 hozni nem lehet; a' pásztorok pedig, bármi körülményeket fedezzenek föl, magát a' tettet szemeikkel csakugyan nem látták.

Minden hijában! – tündök Andaházi – nincs más mód, mint²⁵⁹ azt az iszonyú önvallomást, míg lehetséges, visszahúzás által megsemmíteni.

10 'S mi kedvező kilátás! Ime, ha e' visszahúzás megtörténik: mint fog minden másképen tűnni föl! A' pásztorok mentőleg tanuskodhatnak; 's a' vádlott maga sok körülményt fedezhet föl, mik ártatlansága kivilágosítását sokképen előmozdíthatják; egyszersmind a' bűnös' fölkerestetését²⁶⁰ lehetővé teendik. Mert hiszen mi az, a' mi a' szerencsétlent vád alatt tartja? Semmi sem, csak saját vallomása. Ugy van; neki vissza kell húzni!

És ha vissza nem húz? – Mert kinek megváltására életét olly elszántan följajlá,²⁶¹ oh²⁶² annak mondhatatlan beccsel²⁶³ kell előtte bírnia!

20 De hol tehát az, az olly temérdek áron megvásárolt férjfiú? Ott kellett e neki életveszély közt hagyni a' személyt, ki érette mindent, egyetlenegy pillanatban áldozatra vetett? Kellott e²⁶⁴ e' végetlen áldozatot elfogadnia?

E' pontig jutott Andaházi, midőn irtóztató kétség villámlott föl²⁶⁵ 25 lelkében. Mert ha ez asszony nem bűnös; ha ez asszony' gyermekét ama férjfiú²⁶⁶ gyilkolta meg; lehetséges e, hogy saját magzata' gyilkosáért vesse magát halálos örvénybe, 's épen azon pillanatban, midőn a' halottat még vérétül²⁶⁷ ázó kebeléhez tartotta?

De hátha épen ama pillanatban, a' fájdalom' egyszerre meglepő 30 tűzésben, az élet viselhetlen teherként fekvűt szívén; 's attul,²⁶⁸ bár milly áron szabadulnia, nyereségnek látszott? Enyhítő gondolat! Mert ez esetben lehető vala, hogy talán a' fájdalom' első rohanása elmulván, az élet' szerelme felébred; 's annak, ki gyermeke ellen halálcsapást vitt, saját életét is fölszentelni²⁶⁹ nem fogja.

Ezeket gondolá hősünk, 's visszaindult a' városba, védenczével személyesen szólni.

XIV.

Szükség e mondanom: milly kínos volt az éjszaka, mit Theréz a' tömlöczben töltött? Ott fekvék a' míveletlen, durva csoport között; és 5 gondolataiban, képzeleteiben irtózatok képek tűntek föl. Az elszánás' bús, de nyugalmas érzése elreppent. Előbb azt hívé: halálnál retteneteseb reá nem várhat; 's ezt – ohajtotta inkább, mint rettegte. Most ez útálatos körbe léptekor tanulta meg, hogy van csapás, borzasztóbb a' halálnál, borzasztóbb a' boldogság' telyes elsúlyedé- 10 séné. Az emberiséget becsülni tudó, mindent, mi szerencsétlenség' bélyegét hordja magán, részvételt tekint; és szánakozását a' bűnöstül sem tagadja meg, ha az a' bűnkozta szenvedést emberhez illőleg hordozza. De lehet e útálatnál és iszonyodásnál egyebet érezni, midőn a' vétek, leplezetlen mutatja magát, 's gyalázatos bélyegét, 15 daczoló szemtelenséggel, czégerként²⁷⁰ viseli? 'S²⁷¹ illy valaminek körébe taszítottatni: olly gondolat, mely a' mi szerencsétlenünk' ereiben minden csepp vért pusztító²⁷² lángra lobbantott föl.²⁷³ Gyötrelmei nagyok valának; belrészeit türehtetlen hőség emészté; ébren volt, de fejében rémületes álmok küzdének; 's időt és helyet megkülönböz- 20 tetni többé nem tudott.

Igy tölt el az élet' legkínosbb éjjele eszmélet nélkül, és – temérdeksége miatt – alig érzett fájdalomban. 'S midőn végre hoszú erős küzdés után a' lélek' erejének egy részét visszanyerni kezdé, gyöngéd illetést érte, 's fölpillantott.

25 Reggel vala; 's egy asszonyi alakot látott meg, ki őt lefelé hajolva, kezével érinté. Termete vékony, arcza kiaszott, szemei búval telyesek. „O, mért ébredsz illy későn? – így szólala meg; – lásd a' ki alszik, az ijjesztő álmot lát.”

Theréz, e' szavakban, a' mult esti rémületes dal' éneklőjének 30 hangját ismerte meg; 's dőbbenve nézett rá.

„Félsz te is? – kérdé Anikó – miért félsz? O, téged egy hajtőcske meg nem öl, mint őtet!”

„Kit?” kérdé viszont Theréz, irtózva.

„Ne kérd – felelt amaz szorongva – ; hiszen a szép gyermek sirba szállt, és szegény Anikó – –” Félbe szakasztá szavait, és könnyei²⁷⁴ hullának.

5 Theréz keresztül vala rázva; merőn nézett a’ szerencsétlenre, mintha arczán ismerős vonásokat sejtene. Nyugtalansága pillantatonkint nőtt; végre remegve kérdezé: „Szerencsétlen,²⁷⁵ ki vagy te?”

„Te²⁷⁶ nem tudod? Anikó már semmi!”

Theréz el nem fordíthatá²⁷⁷ róla tekintetét.

10 „Ne nézz oly merőn – mond Anikó – ; o, ha²⁷⁸ tudnád, mint fáj az!”

„Miért?” kérdé Theréz mindig inkább nevekedő szorongással.

„Lásd, épen oly merőn nézett szegényke, midőn a’ tő szívét általszurta.”

15 Theréz’ ajkain az irtózat’ fölsohajtása akaratlan röppent ki. Anikó énekelni kezdett:

„Szép szőke lány²⁷⁹ ölen
Szebb gyermek fekszik ott;
De sír, csak sír szegény,
20 És szíve földobog.²⁸⁰
Fáj szíved, gyermekem?
Anyám, az fáj nekem. –
Ne sírj, majd szünni fog.

„Oly néma csend vagyok,
25 Sem egy sohaj, sem szél!
Mély a’ gödör, nagyon,
És benne nap nem kél.
Fáj szíved, gyermekem?
Anyám, nem fáj nekem.
30 Nyugszik, mikint²⁸¹ a’ tél!”

Theréz elfordítá arczát.

„Elfordulsz? O, ne fordulj el! Szegény Anikó oly egyedül²⁸² van!”

Az ének alatt, néhány²⁸³ a’ rabtársak közül elősereglett. Két leánya állott közöttök, színeikről²⁸⁴ ‘s vonásaikról²⁸⁵ ítélve, azon felekezetből,²⁸⁶ mely a’ civilizált világ közepette félvadságban sátor alatt tölti napjait, ülőjét és hegedűjét házrul házra hurcolja, cserét űz, csal, varázsol, ‘s eredeti barna színét az éghajlat’ daczára is megtartja.

10 „Anikó” – megszólal a’ barna lánykák²⁸⁷ egyike, „mért énekelsz mindig oly szomorún?”

„Hagyd a’ gyermeket,” mond a’ másik „dalolj inkább szeretődről,²⁸⁸ mint a’ minap.”

Anikó megrettent: „minap? nem, nem, soha!”

15 „Igen, igen! viszonzá a’ barna, ott feküdtél a’ szögletben, azt gondolod nem hallám, bár oly csendesen dalolád?”

„Csitt, csitt! hallgass! kiáltá Anikó.

„Ide kezedet! szólt a’ leány; kitalálom belőle szeretőd’ nevét!”

„Nem, nem!” mondá Anikó hevesen; ‘s kezeit hátra voná; de a’ csintalan lánykák²⁸⁹ megkapák, ‘s erővel feszíték ki tenyerét.

20 „Itt, itt a’ vonás! e’ jelenti, hogy Sándornak hívják.”

„Nem tudja, nem tudja!” rebegé örvendő a’ szerencsétlen.

„Tudom, tudom: Gyuri neve!”

„Nem, nem!”

„Hát Jóska, Pali, – az sem? Károl –”

25 Anikó ijedve kapta el kezét, ‘s néma lett.

„Találtam, találtam! újongatott a’ barna, „ugy e Károl?”

Theréz e’ pillanatban újult figyelemmel tekinté meg a’ némult Anikót, ‘s mintegy akaratlanul, kérdezve fordult feléje: „Károl?”

30 Anikó úját ajkaira nyomá; majd hirtelen valami gondolta látszék benne ébredni; szívére nyomá kezeit, ‘s Theréz felé hajolt: „ismered őt? o ne szólj, mert ő haragszik, ‘s ismét kilövi fegyverét.”

Ezen, a’ körülállókra nézve érthetlen szavakra, Theréz egyszerre általrázkódott;²⁹⁰ ‘s e’ sikoltással: „szent Isten,²⁹¹ ő az!” magánki-vüli állapotába visszadőlt.

„Oda van!” kiálták a’ körülállók; az ör benyitá az ajtót, látá a’ vonagló beteget; hírt ada; ‘s²⁹² a’ szenvedő, kevés²⁹³ idő múlva, a’ betegek számára rendelt szobába vitették.

XV.

Sietve ment Andaházi; úta a’ vadászlakhoz közel vezeté el; ‘s a’
5 mint a’ bús emlékü házacska megpillantá, ellenállhatlanul²⁹⁴ vonzó-
dott abba betérni. A’ gondolat: nem fog e ott valamit lelhetni, mi a’
veszélyes titok’ fölvilágosítását eszközölni, enyhítő reménnyel szál-
lott szívére. Belépett azért; de reményének a’ már kizsákmányolt
szoba betelyesedést nem látszott ígérni. Ládát és szekrényt hijá-
ban²⁹⁵ vizsgált föl;²⁹⁶ ‘s már elkomorodva készült kimenni, midőn
10 egyik szögletben,²⁹⁷ bizonyos tépett írásokat látott heverni. Fölvevé
azokat, ‘s magával elvitte; de úgy tetszett szándékosan valának el-
szaggatva; ‘s egyetlen egy darabkán kívül,²⁹⁸ semmi olvasható
köztök nem²⁹⁹ találkozék. Az említett darabka kétségkívül³⁰⁰ levél-
15 töredék volt, illy értelemmel:

„Hijában minden intésem reád nézve, szerencsétlen barátém!
Oda vetéd magadat a’ semmirekellő férjfinak; ki³⁰¹ hűségtelenségét
és vadságát egy áldozaton már bebizonyította. Mert tudnod kell, igenis,
lehetlen ezen iszonyú fölfedezést³⁰² előtted titkolnom, ő az, ki sze-
20 gény - - -er³⁰³ általad is ismert árváját elcsábította, majd féltékenységi
dühében keresztül löni akará, ‘s később elhagyá. – Most, azt mond-
ják, az elhagyott tébolyodva van, ‘s e’ rettenetes helyzetében
csábítójátul³⁰⁴ született gyermekét megölte; ‘s bolyong, az ég tudja
hol? – Theréz, Theréz! minden szentekre - -”

25 Megborzadt e’ töredék’ olvasásán Andaházi; száz sejdítések, ér-
zelmek és gondolatok támadtak lelkében, miknek rendbeszedésével
foglalatoskodva érte el a’ város’ határát. Nem messze a’ város’
végétől,³⁰⁵ a’ szekérút mellett, parányi dombocskák emelkedtek, ‘s
mindegyik dombocskák emelkedtek, ‘s mindegyik dombocská végén
30 egy egy feketére festett fa volt leásva. A’ hely a’ város’ egykori lakó-
inak szűk szállásául vala rendelve; ‘s dombok és gyászfák intés gya-

nánt állottak úthoszant, nehogy az élők, jövő sorsokrul³⁰⁶ vala-
hogyan elfelejtkezzenek.

„Ki’ házat ássa ketek?” így szólt le a’ kocsis, nyergébül.³⁰⁷

Andaházi oda néz; ‘s néhány rabot lát, egy hajdu’ fölfigyázata³⁰⁸
5 alatt, sírt³⁰⁹ ásni.

„Egy szegény rabasszonyoknak ássuk!” felelt a’ sírásók’ egyike.

„Mellyiknek?” kérdé dobogó mellyel³¹⁰ Andaházi.

A’ hajdu megszólalt: „annak a’ gyermekvesztőnek, onnan a’
hegyentúli faluból.”³¹¹

10 „Fordulj meg!” kiáltott Andaházi a’ kocsisra; ki bámulva nézett
az ur felé, ‘s zavarodva kérdezé: „hová?”³¹² tens uram!”

„Vissza, haza!”³¹³

A’ hang elhatározottan kemény vala; a’ kocsis sebesen fordult
meg; ‘s kevés óra múlva, Andaházi, saját háza előtt, néma és mély
15 lélekborulatban szállott le.